

Navrátilová, Olga

Nominální fráze, její pojetí ve složkové i závislostní syntaxi klasifikace

In: Navrátilová, Olga. *Slovosled posesivních zájmen ve staré češtině*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2018, pp. [54]-64

ISBN 978-80-210-9073-6; ISBN 978-80-210-9074-3 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/138867>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

3 NOMINÁLNÍ FRÁZE, JEJÍ POJETÍ VE SLOŽKOVÉ I ZÁVISLOSTNÍ SYNTAXI, KLASIFIKACE

Předkládaná monografie se hlásí k tradici české závislostní syntaxe. Do prostředí české závislostní syntaxe byl termín „nominální fráze / nominální skupina“ uveden nedávno (jen SČ; Běličová – Uhlířová 1996; ESČ: Heslo *Nominální skupina*; NESČ: Heslo *Nominální skupina*; Svoboda 1989) – v české syntaktické tradici jsou fenomény spjaté s nominální frází obvykle zahrnuty pod kategorii přívlastku/ atributu (viz Šmilauer 1966; Uhlířová 1987; MČ 3; PMČ; Štícha et al. 2013 etc.). Tento fakt je pravděpodobně motivován tím, že samotný termín „nominální fráze“ je vázán na tradici generativní gramatiky, která se v české lingvistice 2. pol. 20. stol. příliš nerozvíjela. Vzhledem k tomu, že NP se bez ohledu na funkce své hlavy / nominálního uzlu dominujícího celou frází vyznačuje stejným slovosledným chováním, přijaly v posledních letech fenomén NP i klasické dependenční přístupy. Přestože koncepčně vycházíme ze závislostního pojetí NP, snažíme se v našem výkladu zahrnout i ty poznatky generativní gramatiky, které mají svou poznávací hodnotu i v rámci gramatiky dependenční.

3.1 NP v pojetí složkové koncepce

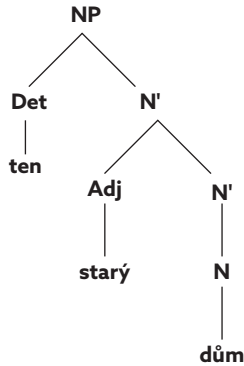
Podle standardní analýzy na bezprostřední složky, převzaté N. Chomskym (1957) od amerických strukturalistů,⁷⁰ je jednotkou syntaktického plánu kategoriálně ur-

⁷⁰ Zakladatelem teorie bezprostředních složek byl L. Bloomfield. Tato teorie spočívá v rozčlenění celé věty na složky, přičemž složka nadřazená vždy dominuje své složce podřízené. Při dělení do složek však L. Bloomfield vychází čistě jen z intuice, nezavádí žádná konkrétní pravidla.

čená hlava,⁷¹ která se rozšiřuje (promítá, projektuje) do fráze. Hlava je dominujícím členem endocentrické fráze, určuje charakter vztahů uvnitř struktury a vstupuje rovněž do vztahů externích.

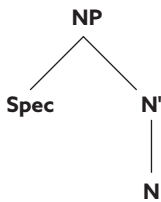
Struktura fráze *ten starý dům* je ve složkovém stromě znázorněna následujícím způsobem (viz obrázek 1):

Obr. 1 NP *ten starý dům* ve složkovém stromu

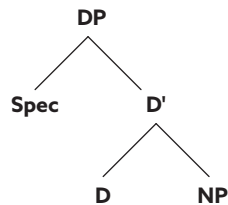

V počátcích transformační generativní gramatiky byla NP analyzována jako konstrukce, jejímž centrálním konstituentem (hlavou) bylo substantivum. Tato struktura je zachycena na obrázku 2.⁷²

Obr. 2 NP-hypotéza

Obr. 3 DP-hypotéza

71 Není asi nutné zmiňovat, že termín „hlava“ – coby „hlavní člen“ – se objevuje už u Bloomfielda (1933) v souvislosti s výkladem o pojmenování základních složek věty NP a VP.

72 Způsob zápisu je v obou případech (obr. 2, obr. 3) převzat z Zlatič 1998.

Pozdější přístupy (viz Reuland 1986; Hellan 1986; Abney 1987 a Bowers 1987) při analýze vnitřní struktury „nominálního komplexu“ vycházejí z DP-hypotézy (viz obrázek 3), která pokládá za hlavu celé fráze determinátor (Det), což vynucuje X-bar teorie postulující paralelnost syntaktické struktury NP a VP. Avšak o tom, zda ve slovanských jazycích – převážně s absencí členu⁷³, tj. bez jazykového materiálu s rysy D, lze uvažovat o DP teorii, se vedou v lingvistice poměrně dlouhé spory. Na jedné straně jsou zastánci DP teorie ve slovanských jazycích (v zahraničí např. Rappaport 2000; Babyonyshev 1998; Fowler and Franks 1994; Pereltsvaig 2007; Progovac 1998; Karlík 2006), na straně druhé jsou lingvisté, kteří se domnívají, že slovanské jazyky nedisponují DP strukturou a veškeré prvky obecně pokládané za determinátory mají v zásadě adjektivní povahu (Bošković 2005; 2008; Willim 1997; 1999; 2000 a Zlatić 1997). Např. poslední jmenovaná lingvistka (L. Zlatić 1998) na základě Zwickyho „testu hlavy“ fráze ukazuje, že ve slovanských jazycích hlavou fráze musí být nutně substantivum. Zwicky (1985) stanovil následujících sedm kritérií:

- i. the morphosyntactic locus;
- ii. the determinant of concord;
- iii. the obligatory constituent;
- iv. the distributional equivalent;
- v. the subcategorizand;
- vi. the governor;
- vii. the semantic argument.⁷⁴

Podle L. Zlatić (1998) může ve slovanských jazycích prvních pět kritérií testu hlavy splňovat pouze substantivum, neboť pouze substantivum a) může být nositelem morfosyntaktických vlastností, b) může určovat shodu s dalšími konstituenty ve frázi (naopak determinátory se shodují se jménem obdobně jako adjektiva), c) může být obligatorní (převážná většina slovanských jazyků má totiž determinátor pouze fakultativní), d) může podmínit distribuci celé složky, e) může být centrálním prvkem při sémantické analýze.

Mimo tyto uvedené sporné přístupy k pojetí NP/DP ve slovanských jazycích existují ovšem i další spory ohledně syntaktické kategorie determinátorů (zda slovanské jazyky vůbec disponují jistou třídou výrazů se specifickými rysy označitelnou jako „determinátory“, srov. např. Bailyn 2012, s. 45; Dryer 2007).

73 S výjimkou bulharštiny a makedonštiny, které disponují postpozitivním členem.

74 Kritérium, že řídící hlava fráze je vždy sémanticky nejdůležitějším prvkem celé fráze a že zároveň podmiňuje distribuci celé fráze, zmiňuje již D. Adger (2003, s. 75).

3.1.1 Syntaktická kategorie determinátorů

Přibližně od poloviny 20. století se ve strukturálním přístupu k popisu jazyka objevuje snaha vyčlenit specifickou kategorii výrazů, jež svými syntaktickými vlastnostmi odpovídají členům. Pro tyto výrazy vznikají nové termíny, např. **formclass** u Ch. C. Friese (1952), **Hinweiswörter** u H. Glinze (1952) a **Artikelformen** u H. Vatera (1975). V generativních gramatikách se pro tyto výrazy uplatnil termín **determiners**, který se pak prosadil i v jiných negenerativních přístupech. Původně byly determinátory vymezeny jako kategorie ryze syntaktická,⁷⁵ která obsahovala heterogenní skupinu výrazů, jejichž hlavním rysem bylo zejména to, že s jádrem NP vytvářejí syntaktickou konstrukci, tvarově se s tímto jádrem NP shodují a vykazují vůči němu jisté topologické vlastnosti. Obecně byly za tyto výrazy pokládány zejména členy (coby hlavní zástupce této kategorie), demonstrativní zájmena, posesivní zájmena, zájmena tázací, vztažná, zájmena neurčitá adjektivní povahy a číslovky. Z hlediska významového jsou determinátory obvykle segmentovány do tří základních skupin (třídění viz např. ELL: Heslo *Determiners*):

1. kvantifikátory (*každý člověk, žádný případ, oba chlapci*);⁷⁶
2. určité determinátory (*ten starý statek, tyto knihy, tvoje sousedka*);
3. neurčité determinátory (*nějaký příklad, leckterý člověk*).

Dnes je za tradiční klasifikaci determinátorů (dříve jen v generativních přístupech) na základě sémantických vlastností členů považováno odlišení čtyř kategorií determinátorů. Např. A. M. Perissutti uvádí tyto kategorie:

1. tzv. vlastní (řádné) determinátory, tj. členy, ukazovací zájmena jednotného a množného čísla, přivlastňovací zájmena a genitivní morfém *-s*, které stojí vždy před N, které specifikují a vzájemně se vylučují;
2. prearticles, tj. *all, only, both, just...*, které stojí před řádnými determinátory: *all the boys, only that girl, both those girls...*;

⁷⁵ V jiných přístupech (např. Krámský 1972) je zejména v jazycích bez členu determinace pojmána jako onomaziologická kategorie, neboť opozice určitost/neurčitost se interpretuje jako pojmová opozice (sémantická nebo pragmatická), která je analyzována z hlediska onomaziologického, tj. nezávisle na jiné morfolozické či syntaktické kategorii (viz též Perissutti 2003, s. 86).

⁷⁶ V lingvistice existují různé přístupy k tomu, zda číslovkové výrazy, totalizátory, některá indefinita hodnotit jako determinátory, nebo kvantifikátory. V českém prostředí např. V. Cvrček et al. (2015, s. 175) hodnotí kvantifikátory *každý, všichni, žádný, oba/dva* jako určité determinátory. A. Perissutti (2003, s. 82–85) se ve svém výkladu o determinátorech neurčitosti vyslovuje pro analýzu determinátorů a kvantifikátorů jako dvou svébytných skupin. Zcela jiný pohled nabízí přístup formálně sémantický, který považuje za kvantifikátor strukturu větší, přičemž determinátor je v tomto případě součástí kvantifikátoru (více viz Barwise – Cooper 1981). V naší práci se přidržíme tradičního přístupu, který kategorii determinátorů a kvantifikátorů klasifikuje jako dvě různé jazykové kategorie, jež je třeba interpretovat na základě odlišných parametrů.

3 Nominální fráze, její pojetí ve složkové i závislostní syntaxi, klasifikace

3. postdeterminers, tj. řadové číslovky, základní číslovky, superlativy a komparativy, které stojí po řádných determinátorech a jejichž souvýskyt je řízen pevným pořadím: *the first orange, the last several months, some more gravy...*;

4. predeterminers, tj. řádné determinátory a postdeterminers, které nabývají *of* jako predeterminer: *the first of my sons, the last of the four students.*

(Perissutti 2003, s. 86)

Jak je z bodu č. 2 uvedené klasifikace patrné, tuto klasifikaci postulovanou pro angličtinu nelze obecně přijmout pro češtinu a de facto ani pro další slovanské jazyky. Jak bylo zmíněno výše, převládající neexistence členů ve slovanských jazycích a odlišné chování výrazů pokládaných v angličtině za determinátory vede k četným diskuzím, zda lze ve slovanských jazycích kategorii determinátorů vůbec vymežit. Například J. F. Bailyn (2012, s. 45) na příkladu syntaxe ruštiny ukazuje, že výrazy, které jsou zpravidla řazeny do třídy determinátorů, vykazují znaky zcela odlišné od adjektivních modifikátorů (obecně je totiž pro neexistenci determinátorů ve slovanských jazycích argumentováno tím, že determinátory v těchto jazycích vykazují chování zcela totožné s adjektivními modifikátory). Uvádí přitom těchto 5 základních rysů:

1. Adjectives can freely co-occur. Only one D element can occur.⁷⁷
2. There are severe ordering restrictions among the elements (Dem > Quant > Poss > Adj), whereas ordering among adjectives is much freer.
3. Possessives and demonstratives cannot have complements; attributive adjectives can have complements.
4. Possessive pronouns can antecede reflexives, whereas (relative) adjectives can't.
5. Movement of adjectives is marginally acceptable across other adjectives while it is ungrammatical across D-level elements.

(Bailyn *ibid.*)

Naopak o problematickém užívání pojmu determinátor v jiných jazycích (mimo angličtinu) se zmiňuje M. Dryer (2007). Podle něj je termín „determinátor“ možno užívat pouze v těch jazycích, v nichž se označení determinátor vztahuje k takové množině výrazů, které se vždy objevují ve stejné pozici v NP, a nemohou se tedy v NP objevit současně s dalším výrazem / dalšími výrazy z této množiny. Přitom poukazuje na to, že v mnoha jazycích se členy jsou běžné takové případy, kdy se v NP tyto členy spoluvyskytují s posesivními zájmeny, či dokonce s demonstrativními zájmeny.⁷⁸

⁷⁷ V tomto případě však autor připouští, že i v ruštině se některé determinátory mohou objevit vedle sebe, resp. toto řazení nemusí být nutně negramatické (*každye moe slovo?; te ego pesni*).

⁷⁸ První z uvedených případů se jeví jako běžnější (typický je tento „spoluvýskyt“ např. pro italštinu: *il mio libro*, bulharštinu *mojata kniga*, řečtinu *το βιβλίο μου* etc.). Jako příklad druhého typu (tedy jazyk,

Obdobnou situaci je ovšem možno pozorovat i v jazycích bez členu, ve kterých by mělo fungovat obdobné pravidlo jako v jazycích se členem. V těchto jazycích plní podobnou funkci, jakou plní členy, demonstrativní zájmena, a proto – pokud klasifikujeme současně demonstrativní a posesivní zájmena jako určité determinátory – je antecedentem této klasifikace, že by neměl být možný souvýskyt posesivních a demonstrativních zájmen v jedné NP. Jak je ovšem z moderní češtiny zřejmé (typ *ta moje kniha*), tyto případy jsou naprosto běžné a na základě jazykové intuice rodilých mluvčích češtiny zcela gramatické. Navíc je otázkou, zda lze v češtině klasifikovat posesivní zájmena zcela ve shodě s demonstrativními zájmeny, neboť je zjevné, že obě skupiny nevykazují (minimálně z hlediska slovosledu) identické chování. Hlavní rozdíly spočívají zejména: 1. v nemožnosti „předsunutí“ adjektivního modifikátoru v lineární řadě rozvíjejících prvků NP před demonstrativní zájmeno (viz příklad (51)), zatímco u posesivního zájmena tento přesun adjektiva zřejmě možný je (viz příklad (52)); 2. v pevné posloupnosti Dem > Poss; pokud je v příslušné NP přítomno posesivní i demonstrativní zájmeno, iniciální pozici ve frázi – vyhrazenou výlučně pro determinátory, zaujímá demonstrativní zájmeno (viz doklady (53), (54)).

- (51) **Největší tu túru jsme podnikli ve Vysokých Tatrách.*
 (52) *Největší naši túru jsme podnikli ve Vysokých Tatrách.*
 (53) *Ta moje dovolená se opravdu vydařila.*
 (54) **Moje ta dovolená se opravdu vydařila.*

Je tedy otázkou, zda v češtině můžeme tvary posesivních zájmen hodnotit jako určité determinátory (tedy shodně s demonstrativními zájmeny), jak také bývají zpravidla hodnoceny (srov. např. Perissutti 2003; Čermák 2011; ESČ: Heslo *Determinace*; Bailyn 2012).

Otázka, zda česká posesivní zájmena skutečně vykazují rysy určitých determinátorů, ovšem není primárním cílem této monografie, zaměřující se zejména na vývoj jejich slovosledného chování. Avšak analýza slovosledu posesivních zájmen ve staré češtině by nám mohla do jisté míry pomoci nastínit, zda se (z vývojového hlediska) česká posesivní zájmena chovají jako determinátory (pokud ano, měla by vykazovat identické slovosledné chování jako demonstrativní zájmena), či spíše jako adjektivní modifikátory (jejich slovosledné chování by tedy mělo více korespondovat se slovosledem adjektiv).

Pokud se ještě blíže podíváme na výše vymezených pět základních rysů determinátorů prezentovaných J. F. Bailynem, je zjevné, že pro českou třídu výrazů

v němž se v jedné NP objevuje vedle členu i demonstrativní zájmeno) uvádí M. Dryer (ibid.) nigero-konžskou jazykovou rodinu.

zpravidla označovanou termínem „determinátor“ všechna uvedená kritéria neplatí:

1. České determinátory mohou běžně zaplnit v NP více než jednu pozici (předpokladem ovšem je, že klasifikujeme posesivní i demonstrativní pronomina jako determinátory), příklad je uveden pod číslem (53).

2. Z hlediska řazení jednotlivých členů ve frázi, ve které je přítomen determinátor, rovněž v češtině neplatí striktní podmínky. Jak uvádí J. F. Bailyn (ibid.), pozice determinátoru i kvantifikátoru může být zaměněna, a to zpravidla s jistým sémantickým odlišením, viz např. uvedené příklady (55), (56), (57), (58), (59).

- (55) *Nějaká ta pomoc by se mi taky hodila.* → *Ta nějaká pomoc mě přišla pěkně draho.*
- (56) *Honza se oženil s nějakou jeho kamarádkou.* → *Ta jeho nějaká kamarádka je moje sestra.*
- (57) *Dej mi tak tři ty koblížky.* – *Vzal bych si ty tři koblížky (které máte na pultu).*
- (58) *Každé moje slovo si pečlivě zaznamenal.* – *Moje každé slovo si pečlivě zaznamenal.*⁷⁹
- (59) *Nejsem žádný tvůj bratr.* → *Můj žádný bratře, mohu tě požádat o laskavost?*

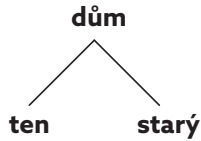
3. Přesun adjektivního modifikátoru do pozice vyčleněné pro determinátor je v některých případech možný, jak také demonstruje výše citovaný příklad (52).

Z hlediska složkového pojetí NP je tedy naším primárním cílem podat co nejpresnější deskripci slovosledného chování posesivních zájmen, která by mohla být v dalších výzkumech konfrontována se slovosledným chováním adjektivních modifikátorů, demonstrativních zájmen a případně i kvantifikátorů a mohla tak pokázat na shody či odlišnosti ve slovosledu vymezených skupin rozvíjejících členů.

3.2 NP v pojetí závislostní syntaxe

V dependenčním modelu je za hlavu či dominující prvek NP pokládáno substantivum nebo substantivní zájmeno. V klasickém pojetí dependenční syntaxe je za NP pokládána jen taková fráze, jejíž řídicí jméno je v prostém pádu – taková NP pak ve větě plní různé syntaktické funkce (subjektu, objektu, atributu, doplňku). V současném pojetí jsou však za NP pokládány i takové fráze, jejichž dominující jméno je rovněž v pádu předložkovém (tj. předložkové fráze {PP} v pojetí složkové syntaxe). Syntaktická struktura vlastní NP je pak dána syntaktickými vlastnostmi dominujícího prvku. Způsob zachycení struktury výše uvedené NP *ten starý dům* je uveden v obrázku 4:

⁷⁹ V případě umístění posesivního zájmena a totalizátoru v NP není, jak je patrné z uvedeného dokladu, jejich pořadí sémanticky distinktivní.

Obr. 4 NP *ten starý dům* v závislostním stromu

Základní funkcí NP je podávat reference o entitách, které jsou předmětem komunikace. Z toho důvodu obsahuje NP výrazy 1. **s funkcí pojmenovací** (informují tedy o tom, jakého druhu je předmět řeči, který má mluvčí na mysli), 2. **s funkcí determiniční** (informují o předmětu řeči – zda je pokládán za objekt / místo / časový bod a který konkrétní objekt / místo / časový bod je případně míněn, eventuálně kolik objektů / míst / časových bodů má mluvčí na mysli). Funkce pojmenovací je zpravidla realizována v pozici predikativu (viz příklad (60)) a doplňku (viz příklad (61)), ale mimo to může být stejně jako funkce determiniční realizována v NP zaujímající pozici nepredikativní (viz příklad (62)).

(60) *Můj bratr Jiří je vynikající lékař.*

(61) *Znám tvého bratra Jiřího jako vynikajícího lékaře.*

(62) *Znáš toho člověka, který sem každý den chodí?*

3.2.1 Klasifikace NP

Klasifikaci NP v českém lingvistickém prostředí provedl A. Svoboda (1989), který vycházel z klasifikace Quirka – Greenbauma (1977), jež rozlišuje mezi dvěma základními typy frází:⁸⁰

a/ **prostá NP**;

b/ **složená NP**.

Prostou NP A. Svoboda definuje tímto způsobem:

Prostou nominální frází rozumíme (podle Quirka – Greenbauma 1977, s. 59) takovou nominální frází, jejíž základ je (slovně) rozšířen nejvýše o determinátory (např. *tento, můj*) nebo kvantifikující výrazy (např. *všichni, dva*), ale ne už o modifikátory (*černý, visící na balkóně, na balkóně*). Obecně lze říci, že prostá nominální fráze může kromě nominálního základu obsahovat pouze prvky, které tvoří v jistém smyslu uzavřený systém

80 Obdobnou klasifikaci přináší ve svém článku *Noun Phrase Structure* i M. Dryer (2007). Jeho klasifikace se od Svobodova třídění liší v tom, že za prostou frází pokládá i frází, jejímž jediným rozvíjejícím členem je adjektivní modifikátor.

3 Nominální fráze, její pojetí ve složkové i závislostní syntaxi, klasifikace

(closed-system items, viz Quirk – Greenbaum 1977, s. 19). Naproti tomu modifikátory jsou prvky, které tvoří otevřenou třídu (open-class items, *ibid.*, s. 19), a jejich přidáním k nominálnímu základu vznikne složená nominální fráze. (...) Jak prostá, tak složená nominální fráze může být rozšířena o předložku (*o mém kabátě, o kabátě na balkóně*), takže na rozdíl od Quirka – Greenbauma (1977, s. 143) patří v našem pojednání předložkové fráze buď k nominálním frázím prostým, nebo k frázím složeným, a to podle charakteru ostatních (tedy nepředložkových) složek.

(Svoboda 1989, s. 84)

Vedle toho **složená NP** je charakterizována takto:

Složenou nominální frází rozumíme podle Quirka – Greenbauma (1977, s. 375n.) takovou nominální frází, která má kromě možných determinátorů a kvantifikátorů alespoň dva z následujících tří elementů: (i) základ: *the pretty girl standing in the corner*, (ii) premodifikátor(y): *the pretty girl, some pretty college girls*, (iii) postmodifikátor(y): *the girl in the corner, the girl standing in the corner, the girl who stood in the corner*.

(Svoboda 1989, s. 101)

Svobodovu klasifikaci v naší práci v zásadě přejímáme, a to ze dvou důvodů: 1. Vzhledem k povaze zkoumaného jevu se nám odlišení obou typů frází jeví jako příhodné, neboť umožňuje od sebe vhodně terminologicky diferencovat fráze, jejichž jediným rozvíjejícím členem fráze je posesivní zájmeno, a složitější fráze rozvítené adjektivními modifikátory či komplementy, adjunktami apod., případně v dalších analýzách lépe postihnout slovosledné rozdíly v rámci prosté NP (tedy výše uvedené rozdíly ve slovosledu posesiv, demonstrativ, případně kvantifikátorů). 2. Svobodovo rozlišení na prostou a složenou frází by do jisté míry mohlo korespondovat se slovosledem jednotlivých typů rozvíjejících členů, tzn. lze očekávat podobné slovosledné chování rozvíjejících členů prosté NP a rozvíjejících členů složené NP.⁸¹

3.2.1.1 Prostá NP

Jak bylo zmíněno již výše, prostou NP tvoří pouze jádro NP (za které pokládáme substantivum) a třída determinátorů či kvantifikátorů (viz příklady (63) a., b., c., d.):

- (63) a. **Moje kočka ráda sedává na sousedově plotě.**
b. **Ta kočka ráda sedává na sousedově plotě.**
c. **Ta moje kočka ráda sedává na sousedově plotě.**
d. **Všechny čtyři kočky rády sedávají na sousedově plotě.**

81 U rozvíjejících členů NP složené je ovšem nutno brát ještě v potaz rozlišení členů primárně premodifikujících a primárně postmodifikujících.

Čeština v klasické „atributivní teorii“ nerozlišuje prostou a složenou NP ve výše uvedeném smyslu, tj. obecně jsou výrazy NP typu *ten / můj / černý / před domem / pěkně hrající* hodnoceny jako atributy – byť s často důležitými syntakticko-sémantickými rozdíly. Podle Svobody (1989, s. 84) jsou tyto rozdíly natolik zásadní, že neumožňují zahrnovat uvedené výrazy do jedné třídy, jak je také v jeho klasifikaci NP reflektováno.

3.2.1.2 Složená (komplexní) NP

V rámci složené fráze je možno každému z rozvíjejících výrazů primárně (tj. nepříznakově) přiřadit jedno ze dvou nominálních polí:

- **prenominální pole** (vyhrazené pro adjektivní modifikátory);
- **postnominální pole** (vyhrazené pro komplementy a adjunktvy).

Jelikož, jak bylo již zmíněno v úvodu předkládané práce a jak bude ještě dále řečeno, slovosled staročeských rozvíjejících členů NP není identický se slovosledem moderní češtiny (např. adnominální genitiv či předložková fráze rozvíjející řídicí jméno se mohou objevovat v prenominálním poli, adjektivní modifikátory, případně i determinátory naopak v poli postnominálním apod.), neoperujeme v analytické části této práce s termíny premodifikátor/postmodifikátor a prenominální/postnominální pole. Přisuzovali bychom tak pravděpodobně jednotlivým rozvíjejícím výrazům NP jiné slovosledné chování, než jaké mohou ve zkoumané vývojové etapě vykazovat.

Ve vlastní analytické části práce pro vyjádření, jakými výrazy je NP rozvíjena, tj. o jaký typ NP se jedná, užíváme zpravidla takovou klasifikaci, která vyjadřuje přítomnost všech prvků NP (např. doklad (64), (65), (66)).

(64) *A ten jistý sused jeho, v němž diábel byl, vece, že duše jeho syna jest u pekle.*
PovOl 253r

Dem › Adj › N › Poss

(65) *A protož musí každý také jedno oko své levé dáti, totižto všechny své zlé žádosti i těla svého rozkoši skrze zkrúšení, svatú zpověď, svaté pokání vyvrci.* GestaM 31v

Num › N › Poss › Adj

(66) *A potom, obořiuše věže i zdi toho slavného města, potom sú i domy vysoké zbořili a všechny chrámy obyčejem lúpežným oblúpiuše, a staré muže i jiné, kteréž jsou v nich našli, napořád zbili a zmordovali, zbořiuše všechny chrámy [jich bohuov].*
TrojK 91r

Tot › N › NP.GEN (Poss › N_{gen})

3.2.2 Přehled jednotlivých komponentů v NP

Mezi rozvíjející prvky NP řadíme:

- determinátory/kvantifikátory (demonstrativa, posesivní pronomina, indefinita, totalizátory, numeralia);
- adjektivní modifikátory (adjektiva relační, kvalitativní, posesivní, dějová včetně jejich valenčních i nevalenčních rozvití);
- substantivní modifikátory;⁸²
- adnominální genitiv/dativ/instrumentál;
- předložková fráze;
- infinitivní fráze;
- relativní věta.⁸³

Mimo předloženou klasifikaci NP stojí ještě další specifické typy jmenných frází, a to **NP s koordinačním vztahem** a **NP s apozicí**. O obou fenoménech bude podrobněji pojednáno v kapitole 10 *Apozice, koordinace*.

82 Substantivní modifikátory (např. *chudák maminka, neřád zámek*) představují z hlediska výše předložené klasifikace NP poměrně problematický jev. Z hlediska syntaktické funkce v klauzi jsou v podstatě (s určitým zjednodušením) jistou obdobou premodifikátorů adjektivních, z hlediska chování slovosledného naopak korespondují s postmodifikátory NP, neboť bývají v češtině zpravidla umístěny za řídicí jméno fráze. Mohou se však objevovat rovněž v pozici prenominální (viz Šmilauer 1966, s. 173).

83 Tento typ, který Svoboda (1989, s. 116) hodnotí jako jistý typ NP složené, představuje vzhledem k větnému vyjádření rozvíjejícího členu zcela specifickou skupinu, kterou v předkládané práci zabývající se pouze nevětnými rozvíjejícími členy NP ponecháváme stranou.